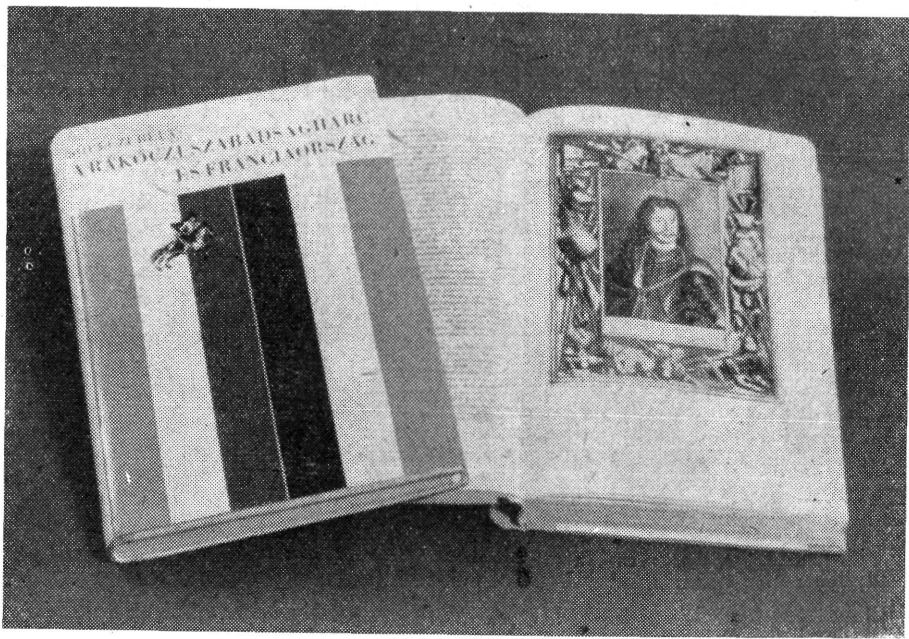

KÖPECZI BELA:
A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARC ÉS FRANCIAORSZÁG

(Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966. 479 o.)

A diplomácia és a hadviselés egymásrautaltsága régóta ismert. Nemcsak abban a vonatkozásban, hogy a katonai eredmények súlyt adhatnak a diplomáciai fellépésnek, hanem megfordítva is: az ügyes külpolitika, az ellenség hátában létesített szövetség, az azonos érdekek által irányított nemzetközi erők összefogása, vagy éppen a tényleges katonai segítség döntően befolyásolhatja a harcászati eredményeket is. Olyan esetekben pedig, amikor a szembenálló felek erőviszonyai aránytalanok, a gyengébb fél másként nem is remélhet győzelmet, csak külső segítség, támogatás révén.

Kevés korszakban mutatkozik meg a diplomácia és a hadviselés egymásrautaltsága olyan kézzelfoghatóan, mint a Rákóczi-szabadságharcban. Thalyék romantikus nacionalista történetnézete ugyan egyenrangúnak látta a kuruc hadsereget a császári armádiával, az ország erőforrásait a birodalom gazdagságával, s úgy vélték,

hogy sorozatos diadalok után a végső győzelmet csak a belső árulás csavarta ki a fölkelők kezéből. Az egykorúak azonban — mindenekelőtt pedig maga Rákóczi — egészen világosan látták az erők aránytalanságát. Azt, hogy az ország a 150 éves török hódoltság, különösen pedig a törököt kiverő háborúk során elpusztult, a lakosság megfogyatkozott, a Habsburg-politika következtében gazdasági és műveltségi színvonala alacsony volt, önálló nemzeti hadsereg nemléteben voltak ugyan vitéz katonái, de a módszeres hadviseléshez értő tisztszei és reguláris ezredei nem. A hadseregnek korszerű színvonalra való emelése, az idehaza nem gyártott fegyverek beszerzése, végső soron a szám- és erőbeli különbségek kiegyenlítése csak külső segítség révén történhetett volna meg.

A marxista történetírás az utóbbi évek során több fontos tanulmányban tisztázta a szabadságharc belső, gazdasági és társadalmi viszonyait, a kuruc politika céljait. A szabadságharc nemzetközi helyzetének és diplomáciai törekvéseinek megítélése szempontjából alapvető francia—magyar vonatkozásban azonban az érdemi kutatásokat csak most, Köpeczi Béla végezte el. Könyvéről szólva, első sorban a levéltári forrásanyag gazdagságát kell kiemelnünk: a francia—magyar diplomáciai viszony alakulását a fellelhető teljes iratanyag alapján rajzolta meg. Különösen fontosnak bizonyult a francia külügyminisztérium levéltára, mely megőrizte a tárgyalások és követi jelentések teljes anyagát, s amelyet magyar kutató mindeddig nem dolgozott fel. De értékes kiegészítéseket adnak a francia Nemzeti- és Hadilevéltár, nem kevésbé a bécsi Házi-, Udvari- és Állami Levéltár — hogy a magyarországi és a kisebb külföldi gyűjteményeket ne is említsük. A kéziratos anyag mellett nem egyszer idézi Köpeczi az egykorú francia sajtót is. Az elsődleges források mellett hivatkozik a feldolgozásokra is, eredményeket azonban mindig ellenőrzi az eredeti iratok tükrében. A tények, az eredmények tényleges lefolyásának adatszerű tisztázása adja azután azt a szilárd alapot, amelyre következtetéseit építi. A külpolitikai eredményeket egyébként sohasem önmagukban tekinti, hanem a hazai és a francia társadalmi, politikai és katonai helyzettel szoros kölcsönhatásban.

Bármilyen érdekes is volna, nem térhetünk itt ki Köpeczi könyvének a Rákóczi-szabadságharc külpolitikai történetét érintő eredményeinek ismertetésére. De igenis szólnunk kell ezeknek katonai, hadtörténeti vonatkozásairól.

A fejedelem kezdetől fogva világosan látta, hogy sem Magyarország, sem Erdély függetlenségét nem vívhatja ki külföldi segítség nélkül. Ezt a külföldi segítséget elsősorban Franciaországtól várhatta — a spanyol örökösödési háborúban a Habsburgok nagy ellenfelétől. Ezért is fordult még a felkelés kitörése előtt XIV. Lajoshoz. Támogatást várt a francia udvartól, de nem csak terveinek diplomáciai úton történő előmozdításában, hanem pénzben és katonában is. Amit kapott, jóval kevesebb volt annál, amit remélt és, ami szükséges lett volna, de a szabadságharc katonai története szempontjából így sem lebecsülhető. Azt eddig is tudtuk, hogy a külföldi fegyverek beszerzése elképzelhetetlen lett volna a francia segélypénz nélkül, s hogy a kuruc hadsereg regularizálásában Rákóczi nagy szerepet szánt annak a mintegy 80—90 főnyi francia tisztnek, s 1500 főre tehető, részben gyalogos, részben lovas francia közkatonának, aki seregében szolgált. De arról csak a diplomáciai iratokból értesültünk, hogy a francia és magyar tisztek közti bizalmatlanság egyre fokozódott, amazok megvetették a kurucokat, emezek bizalmatlanul néztek az idegenekre, s hogy mindez nem egy esetben komoly súrlódásokra vezetett, olyanokra, amelyek már a hadsereg belső egységét veszélyeztették. Arról is tudunk, hogy Rákóczi a höchstädti csata után sem adta fel a francia sereggel való közvetlen összeköttetés megteremtésének tervét, de nem tudtuk, hogy a Horvátország felé, a tengerpart megszállására irányuló kuruc katonai akció ezt a célt szolgálta, ahogy arról sem tudunk, hogy komoly formában szóba került a fellázadt francia protestánsok ezredébe szervezésének és Magyarországra irányításának a terve. Diplomácia és hadviselés a legszorosabb egységben érthetők csak meg, s a külpolitikai eredmények elmaradása legalább annyira okozója a katonai sikertelenségnek, mint a kuruc hadsereg nagy csatákban való vereségei a diplomáciai eredménytelenségnek.

Külön kell szólnunk a Rákóczi mellett tartózkodó francia követről, Des Alleurs márkiról. Nemcsak azért, mert — ahogy ezt Köpeczi kimutatja — rosszindulatú jelentéseinek is része van abban, hogy XIV. Lajos végül sem kötött szövetséget

a magyarokkal, hanem azért, mert jelentései eddig fel nem használt fontos forrásai a kuruc szabadságharc katonai eseményeinek és igen sok adatot közölnek magára a hadseregre is. Des Alleurs többször is részletesen leírja, jellemzi a kuruc csapatokat, harcmodorukat és harci értéküket. Nézetei, különösen 1706 után egyre elfogultabbak, nem egyszer igazságtalanok és rosszindulatúak — de ugyanakkor sok igazság rejlik bennük. A csapatok lelkesedését elismeri, de megdöböntő, amit fegyelmetlenségükről, tisztjeik tudatlanságáról, a hadsereg felszeretlenségéről és szervezetlenségéről ír. Rákóczinak *Emlékirataiból* is jól ismert erőfeszítései csapatainak rendbeszedésére az eddiginél sokkal nagyobb jelentőséget kapnak e jelentések tükrében. Érdeemes volna ezeket a követi jelentéseket teljes szövegükben is megjelentetni.

Mindent összevéve, Köpeczi Béla könyve a Rákóczi-szabadságharc katonai történetének kutatói számára is nélkülözhetetlen. Azzá teszik szempontjai és adatai egyaránt.

Benda Kálmán